

NOSNÉ MYŠLENKY

KDO JE TADY DOMA?

Nikdy jsme v Česku nežili a ani nebudeme žít sami.

Oblast dnešní České republiky byla vždy zeměpisnou „křižovatkou“, kde se setkávaly a střetávaly různé etnické skupiny a kultury. Byla osídlena od pravěku lidmi, o nichž toho víme jen to, co zjišťuje archeologie, později, v údobích, o nichž už existují písemné prameny, v ní sídlili Keltové a germánské kmeny. Slovanští předkové dnešních Čechů sem přišli až v době „stěhování národů“. Od středověku žili v českých zemích také ve velkém počtu lidé pocházející z německy mluvících oblastí Sváté říše římské. Tito „naši Němci“ sdíleli společný životní prostor s Čechy přibližně osm staletí, až do odsunu podstatné části obyvatelstva pohraničí v důsledku nacistické okupace a druhé světové války. Ale ani odsun či vyhnání sudetských Němců v letech 1945/46 nemohl ukončit přirozené pohyby obyvatelstva. Dnes žije v ČR například početná vietnamská menšina a dá se očekávat, že migrace ze zahraničí v budoucnosti složení obyvatelstva nadále zpestří, jak je tomu ve všech vyspělých zemích Evropy.

CO V DĚJINÁCH ZNAMENÁ „MY“?

Subjekt národních dějin je konstrukt proměnlivý v čase

Bavíme-li se o „našich“ dějinách ve škole nebo doma, mluvíme mnohdy o tom, co se v minulosti dělo „u nás“, „s námi“, „s národem“ nebo „s Čechy“. Kdo ale je ono „my“, „národ“ nebo „Češi“ v průběhu staletí? Bližší pohled na dějiny ukáže, že tyto pojmy podléhají změnám a v různých údobích neznamenají totéž. Ve středověku a ranném novověku nebylo národní povědomí většiny obyvatelstva vyhraněné, příslušnost k určité obci, stavu nebo konfesi bývala pro identitu jednotlivce důležitější. Náběhy na důslednější rozlišování mezi Čechy a Němci sice nalzáme už například ve 14. století v Dalimilově kronice nebo o sto let později v husitském údobí, moderní český národ ale vzniká až v 19. století. Na jeho genezi se podílí také mnoho lidí, které bychom dnes za Čechy nepovažovali (jako předkové Jungmanna, Tyrše a Fügnera). Ve 20. století se v nezávislém Československu poměry dále zkomplikovaly tím, že česká politická elita a část politické elity slovenské trvaly na konstruktivní jednotného československého národa, zatímco jiná část slovenské elity jej odmítala. Zároveň se nově orientovali sudetští Němci, od loajality k Rakousku přes odpor vůči vzniku ČSR a omezenou spolupráci s pražskou vládou až k rozbití státu ve spolupráci s nacistickým Německem. Každé historické údobí nás proto nutí, důkladně uvažovat o tom, koho považujeme za subjekt dějin v tomto prostoru, a nevynechávat z nich Němce, židy a jiné etnické skupiny, pro něž byly nebo jsou české země také domovem. V tomto smyslu nebyl vztah Čechů k Němcům nikdy něčím vnějším, vázaným na vztah k „Říši“ v jejich různých historických podobách, ale vztahem domácím, tedy součástí českých dějin.

KDO JSOU „TI DRUZÍ“?

Chceme-li žít ve společném evropském prostoru s těmi, kdo možná byli našimi protivníky, je třeba věnovat nezaujatou pozornost také jejich verzím příběhů o minulosti.

Dějiny jsou plné konfliktů a jen málokdy lze původ sporů hledat pouze na jedné straně. Chceme-li dospět k plnému poznání minulosti, pochopit motivaci jednajících sil a vést dialog s těmi, kdo možná byli nebo jsou našimi protivníky, se kterými ale musíme žít ve společném evropském prostoru, je třeba, abychom šmahem neodmítali argumentaci „protistrany“ a abychom kriticky zkoumali o postoje těch historických aktérů, s nimiž se identifikujeme nebo s nimiž sympatizujeme („my“/„Češi“/„náš národ“/„republika“). Bez takové sebezpytné analýzy bychom nepochopili ani takové jevy v soudobých česko-německých vztazích, jako bylo hlasování bavorské strany CSU proti vstupu Česka do Evropské unie nebo požadavky sudetoněmeckého krajanského sdružení vznášené vůči vládě ČR. Proč sudetští Němci mluví například o právu na sebeurčení a dodnes si připomínají demonstrace v pohraničních městech v roce 1919? Odpovědi na takové otázky je třeba hledat v době, o níž je řeč, a je zapotřebí oprostít se od zpětného pohledu, který vše vidí ahistoricky filtrem pozdějších katastrofických událostí. Tento přístup například ukazuje, že i český nacionalismus dovedl být bezohledným a že ani první čs. republika nebyla ideálním státem. Takový přístup také pomáhá oprostít se od jednostranných a extrémních úsudků a vede ke střízlivému, realistickému usuzování o minulosti i přítomnosti.